

ЛУЧЕ У ТАМИ ЦРНЕ ГОРЕ – КЊИГА ПОЕТСКОГ И ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНОГ ИСКУСТВА

Милутин Мићовић, *Луче у тами Црне Горе*, СКЗ, Епархија будимљанско-никшићка – Књижевна задруга српског народног вијећа, Београд–Подгорица, 2021

Књига *Луче у тами Црне Горе* Милутина Мићовића књижевни је и културни догађај поетског и егзистенцијалног искуства. Састављена од великог броја појединачних текстова, ситуираних и груписаних у тематски изабраним поглављима, ова књига, својом ширином, поставља и разоткрива цивилизацијску путању живота у Црној Гори, као и путању отворене књиге која се бави феноменологијом и поетиком егзистенцијалног, књижевног и историјског искуства. Загледан у божанске и људске просторе бића и свијета, у традицију и савременост Црне Горе, у дјело Петра Другог Петровића Његоша, у теме пролазности, ништавила и вјечног живота, Милутин Мићовић писао је ову књигу дуго, изгарао и сагоријевао над темама постојања, над судбином и проблемима старе и савремене Црне Горе.

Емпиријски гледано, Мићовић у својим текстовима посматра и тумачи човјека и биће Црне Горе, њихов однос и етичку парадигму у оном што је било и што се, у политичкој стварности данашње Црне Горе, губи у времену. Аутор говори о извјесности промјена, о односу добра и зла, о узвишеном и ниском, о подвигу и понижењу, о достојанству и самопорицању сопственог идентитета и искони. Мићовић улази у снагу и љепоту традиције, у тему патријархалности и богатство животног искуства које стаје у текст и значење умјетничког документа које свједочи истину постојања. Мићовић дијалогизује питања стварања и жртвовања, нестајања и васкрсења, потом тематски варира поетичка и књижевна питања поезије и прозе, с намјером да језиком и текстом сагради огледало пуног и интензивног промишљања о људским могућностима и дјелима. Мићовић у књизи евоцира, покреће и открива мисаоне, поетске и литерарне вриједности Његошевог дјела, античку, библијску, класицистичку, романтичну димензију његовог погледа на свијет, чудесну моћ и снагу његове поезије. Једном ријечју, Мићовић Његоша отвара према савременом добу.

Из широког спектра запитаности над стањем бића и свијета, загледан у неизрециву енергију Творца и стварања, Милутин Мићовић својим текстовима конкретизује и оспољава живот у Црној Гори, и то у духу поете и прозног писца који се ослања на историјска сазнања и текст који ће их учинити видљивим. Мићовић се исказује критичким радовима, есејима, одуховљеним полемикама, расправама, као и колумнама. Док пише о Његошу, он преваходно говори о Његошевом дјелу, али и о по-

литичком стању у Црној Гори, њеној етничкој, етичкој, културној и књижевној традицији, о идентитетским, националним, вјерским и другим темама „новог човјека” и „нове” Црне Горе. Процесе мијењања српског поријекла, имена и језика Мићовић сагледава кроз механизме преименовања, потискивања, брисања и нестајања свега што има предзнак српске националне традиције. Мићовић се истинитом ријечју супротставља државном насиљу и пише о традиционално схваћеном идентитету Црногораца, о Црној Гори као простору који садржи истину о континуитету српског језика, српске православне цркве и образовања у властитом духу и традицији.

Милутин Мићовић својом књигом износи на видјело дубоку драму нашег времена. У борби за истину, ослоњен на реалност „невидљиве књиге”, која „пројављује оно што се не види”, а што је најдубља веза с универзалном суштином постојања, Његошевим *Горским вијенцем* и *Лучом микроkozма*, Мићовић спаја поетски доживљај егзистенције и Црну Гору историје и поезије, свакодневне стварности и вишег смисла постојања.

Књига *Луче у џами Црне Горе*, према својој структури, садржи „неколико пролошких текстова” на почетку, а потом, у другом дијелу, у три одјелка, изабране текстове о Његошу, његовој поетици, идејама, симболима, поетским и метафизичким дубинама. Однос земаљског и небеског прелио се код Мићовића у разумијевање универзалних димензија Његошевог дјела. Мићовић открива Његоша на начин што њим открива нас, људске слабости и узлете, земаљску пролазност и вјечни живот. У трећем дијелу књиге Мићовић се бави писцима, пјесницима и духовницима, односно ствараоцима и њиховим дјелима, од митрополита Амфилохија до писаца и пјесника из Црне Горе и шире. Милутин Мићовић у своју књигу уноси текстове који су настајали поводом појаве значајних књига, поводом имена, етимологије и значења бројних топонима и одредишта људских судбина, поводом егзистенцијалних феномена некадашњег духа времена и живота у транзицији, једном ријечју, од преегзистенције до последњих времена и њихових левијатанских и минотаурских симбола зла.

Аутор књиге *Луче у џами Црне Горе* пише о огњу и пламену живота и стваралаштва, о патњи и бесмртности, о жртви и катарзи пада и узлета. Књига Милутина Мићовића једна је врста духовног подвига над темом страдања и жртвовања за живот изван мржње и омразе, изван самоуништења и порицања, изван каиноавелевског зла и сатирања. У Мићовићевој књизи треба видјети ту димензију и сагледати бол који код аутора производи оштру ријеч и кад је најдубље потакнут тугом и опоменом на зло које разара јединство црногорског човјека. Мићовић иде у срж проблема, у тему изневјеравања сопствене традиције и духовности, говорећи о злоупотребама и насиљу над историјом српског народа,

српског језика, Српске православне цркве, српске књижевности у Црној Гори. Мићовић, тако, својом књигом, говори о апсурду негације српског идентитета у Црној Гори, о трагичним токовима политичких прилика и угрожености истине у Црној Гори. Аутор књиге на Црну Гору не гледа као на усамљено острво већ земљу предака и потомака, ослоњену на његошевску Црну Гору, земљу великих прегалаца, узвишених висова и врхова које је данашња Црна Гора заравнила идеологијом нове Црне Горе.

Старој Црној Гори је симболички важан Видовдан, Косово, Свети Сава, свети кнез Владимир и сл., као што су писцу Милутину Мићовићу они важни у вертикали историјске традиције о којој пише, а коју, нажалост, савремена Црна Гора представља и приказује у другачијем контексту, блиском политичком инжињерингу и прогону. Милутин Мићовић се у једном тексту пита: „Има ли Црне Горе” или – има ли ичега што је остало у историјској истини о Црној Гори. Одговор на ова питања нуди Мићовићева књига, која и својим насловом говори о разобличавању зла које разграђује биће традиционалне Црне Горе и Црногораца. Књига *Луче у џами Црне Горе* говори о трагици идентитетских диоба, утолико тежих што се у раздорима првобитне духовности и јединства откривају понори историјског искуства. Мићовић пише аргументовано, с иронијским инвективама, с громогласном и прекорном ријечју, провокативно, опомињуће, с идејом очувања сопственог наслеђа.

Књига од седамсто страна жанровски се може одредити као књига есеја, али и као мисаони палимпсест једног духовног трагања за судбином вјечне борбе у тајни постојања. Мићовић види Црногорца као оног „који има ту унутрашњу потребу за ватром и свјетлошћу, а не онај који је родом из Црне Горе” (Мићовић 2021: 17). За њега, „у последње вријеме” догађа се процес удаљавања „од оваквог разумијевања живота”. Мићовић метафорично сагледава проблеме у Црној Гори, митски их ситуира библијским и поетским оквирима зла и одбране од њега. На метатекстуалном плану, књига је одговор на тему егзистенције, на „људски живот као сновиђење страшно”. Књига је морфологија теме зла с којим се и Његош борио у свом дјелу и теме добра која израста у стварању и сазнању „борбе непрестане”. Мићовић и пише о злу да би га разобличио и разбио. Ријечи Светог Петра Цетињског: „Црногорци, ви сте сами себи највећи непријатељи. Чините што знате, а не знате што чините”, које Мићовић наводи, ослоњене су и на културно и колективно памћење „земних времена” и „судбине људске”.

Синтагму „наш савременик” Јана Кота, везану за Шекспира, Милутин Мићовић везује за Његоша, јер је Његош, као и Шекспир, ванвремена вриједност поетске мисли. Мићовићев став да је „читав сплет историјских, културних, националних, религијских, цивилизацијских проблема” уткано у „Његошеву конкретну пјесничку егзистенцију и метафизичку мисао” резултира закључком да Његошево дјело има одговор на „духовна и

културна помрачења у Црној Гори”. Стога је Његош „наш савременик”, стваралац који је и у наше вријеме, како каже Милутин Мићовић, „најинтензивније обновио фундаменталну полемику свих сила које човјек и вријеме носе у себи”. Стога, Мићовићева књига има полемички карактер у односу на особине и својства новог доба у Црној Гори, али и шире од тога, на „драму постанка новог свијета, новог људског универзума”. Његошева књига освјетљава људске и божанске истине, „показујући”, како каже Мићовић, „тим мистичним послом да је поезија најдубља стварност, а стварност слијепи ток времена који нема кад да стане и да је разумије” (Мићовић 2021: 47). Мићовићева књига показује како „најдубља стварност” Црне Горе улази у литерарни, публицистички и критички дијапазон погледа на свијет.

Симболика Његошеве „искре тамо обузете” нарасла је до луче у тами Црне Горе, до књиге као истине о драми времена, о „торжеству ужаса” и „преужасној борби” са собом и својима. Мићовићева књига носи борбу за достојанство и одбрану српског имена и памћења, његовог опстанка и слободе. С тим у вези, аутор говори како „неки мисле да би лакше данас писали и мислили и живјели да није Његоша” (Мићовић 2021: 50), међутим, како каже аутор, „Његош и данас суверено влада, остајући још увијек најљепши и највећи владика, и у животу и у поезији свог народа” (Мићовић 2021: 50). Мићовић наглашава значај Његошевог поетског наслеђа. Зато и каже да „нико ко је одрастао на српском језику, посебно са ових простора, не може да замисли себе ни своју културу, ни Црну Гору, без његовог пјесничког дјела. Његови стихови су основна конституциона структура Црногораца, косовских Срба” (Мићовић 2021: 72), „културних и културних ослонаца Црне Горе”. За Милутина Мићовића разарање „ловћенског олтара” знак је „адског наслеђа” (Мићовић 2021: 74) и знак дубоког јаза између Његошеве мисли и „нове” Црне Горе која кроз појаву „механизма друштвеног живота [...] гута њену истинску супстанцу, истинску прошлост, име, језик, лик”. Мићовић сматра да „постоји организована намјера, уграђена у идеологију „новог црногорског идентитета” да се „[...] напуне уста земљом свима” који говоре о старој, његошевској Црној Гори („Из те намјере долазе и компромитације народа и културе која држи ту муку, да је „ретроградна”, „мегаломанска”, „митоманска”, „мрачна”, „средњовјековна”, „византијска”, Мићовић 2021: 82). Мићовић показује да није, да је ријеч о богатом искуству традиционално схваћене Црне Горе.

Књига *Луче у њами Црне Горе* чита се с пажњом јер она својим текстовима открива дубину исконске Црне Горе у тумачењима и доживљајима Његоша, Вука Стефановића Караџића, Николе Петровића, потом, писаца и пјесника двадесетог вијека – Ива Андрића, Миодрaга Павловића, митрополита Амфилохија Радовића, Милована Данојлића, Ранка Јововића, Жарка Команина, Косте Радовића, Матије Бећковића, Петра Сарића,

Радомира Уљаревића. Мићовић својим текстовима оживљава снагу књижевног универзума, снагу стварања у дјелима Васка Попе, Бранка Миљковића, Момчила Настасијевића. Текстови о овим ствараоцима настајали су разним поводима, али сви они говоре о Мићовићевој везаности за њих и њихово дјело. Не заборавља Рајка Нога, Љубомира Симовића, Миодрага Трипковића, Косту Нинковића, Вита Николића, Илију Лакушића, Бећира Вуковића, Будимира Дубака, Андрију Радуловића, Игора Ремса. Мићовић пише о Каменом граду Ратка Вулановића, о историчару Чедомиру Лучићу, пише о Момиру Војводићу, Влајку Тулафићу, пише о Русији и Русима, једном ријечју, о шире схваћеној многозначности словенске, српске и црногорске традиције.

На крају, књига Милутина Мићовића има снагу истине и мисаоности, луцидности и визионарства који су и у његовој поезији, и у прози, сагласни с перспективом *Луче у њами Црне Горе* која, разобличавајући зло, осваја добро. Књига по себи је добро и благодат која окрепљује и учвршћује истину о нама у нашем времену. И не само то, о човјеку и народу у свим временима искушења и људских слабости, у појединачном и општем човјековог смисла постојања.

Књижевну вриједност и значај књиге *Луче у њами Црне Горе* потврдило је престижно књижевно признање *Мирослављево јеванђеље*, које је књижевник Милутин Мићовић добио за ову књигу.

Проф. др Лидија ТОМИЋ
Универзитет Црне Горе
Филолошки факултет
lidija.tomicpg@gmail.com